

Despro Engineering Oy

Viite: Lausuntopyyntö 31.3.2025

Asia: Kuitumaakaapelin rakentaminen Hämeenkoskella, Hollola

Despro Engineering Oy on pyytänyt lausuntoa Valoo Täyskuitu Etelä-Suomi Oy:n maakaapelointityöstä Hollolan Hämeenkoskella. Maakaapeli kaivetaan Ruhansillantien varteen. Kaapelioja kaivetaan kaivinkoneella, kaivinkoneessa käytetään 40 cm leveää kauhaa. Verkko sijoitetaan kaivinkoneella kaivaen tai auraamalla/sahaamalla tiealueiden reunaan ja tien ali joissain kohdin sekä tilaajien pihaan käyttöpaikoille. Kaapelit asennetaan 40 tai 70 cm syvyyteen. Reitille tulee myös ns. jakamoja eli jakokaappeja.

Lahten museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo antaa 27.3.2025 päivätystä aineistosta pyydettyä lausuntonaan seuraavaa.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Suunnittelualan muinaisjäännöksistä ei ole olemassa ajantasaista tietoa. Maastoinventoinnin kohdealueena se on ollut viimeksi vuonna 2014 (Poutiainen *et al.* 2014. Hämeenkoski, keskustan ja lähiympäristön osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi. Mikroliitti Oy). Alueen muinaisjäännöstiedot tulisi siten saattaa ajan tasalle. Tämänhetkisen tiedon pohjalta suunnitellulla kaapelireitillä ja/tai sen välittömässä läheisyydessä sijaitsee kuusi kiinteää muinaisjäännöstä ja yksi muu kulttuuriperintökohde. Alla luetteloidut kohteet on huomioitava hankkeessa muinaismuistolain (295/1963) edellyttämällä tavalla:

- 1) **Santahaudanmäki** (kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisteri: 283010003). Rautakautinen hautapaikka. Kohde sijaitsee maantien läheisyydessä sen länsipuolella Ahvenaistenharjusta itään pistävässä hiekka- ja soraniemekkeessä. Inventoinnin 1999 (Seppälä) perusteella kaikki löytöpaikan maa-aines ja mahdolliset kalmistoripheet on poistettu ja kohta on kokonaan tuhoutunut Tervalan kuljetusliikkeen pihalla. Tällöin kalmiston laajuutta ei ole voitu luotettavasti selvittää. Topografian perusteella vaikeasti havaittava muinaisjäännös saattaa kuitenkin ulottua itään tien alle ja sen toiselle puolelle sekä erityisesti eteläpuoliseen rinteeseen. Harjun eteläpuolella aukeavan pellon yläreunaa tarkastettiin 1999 löytämättä kuitenkaan mitään. Vuonna 2014 todettiin soranotto jatkuvan edelleen samassa kohdassa kuin edellä. Pienimuotoista soranottoa havaittiin myös aiemmin käytöstä jääneessä sorakuopassa. Kohteen rajaus perustuu topografiaan ja aiempiin tutkimuksiin ja on suuntaa antava.

Vaikkakin kohde on todennäköisesti suurimmalta osin tuhoutunut suunnitellun kaapelireitin kohdalla, on se silti merkittävä ja on edelleen mahdollista, että tällä kohdin on säilynyt rippeitä hautapaikasta. Suunnitelman mukaisen maakaapelin kaivuutyöt on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa, jos kaivetaan aiemmin mylläämättömillä alueilla. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 2) **Koski** (kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisteri 1000024095). Historiallisen ajan kyläpaikka. Kohde sijaitsee Tervalassa maantien molemmin puolin. Kyläpaikka on suurimmalta osin peltoaluetta ja osin rakennettua aluetta. Pellossa voi olla säilynyt kylätonttiajan kerrostumia viljelykerroksen alla. Rajausta perustuu kyläpaikan sijaintiin historiallisilla kartoilla ja edelliseen inventointiin (2014) ja on siten pääosin suuntaa antava.

Kaapelikaivutyöt kyseisellä kohdalla on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa, ja siten, että kaapelioja kaivetaan mahdollisimman lähelle maantietä, mielellään Käikäläntien länsipuolelle. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 3) **Tervalanlähde** (kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisteri 283010010). Rautakautinen kultti- ja tarinapaikka. Kohde sijaitsee aivan Käikäläntien itäreunassa ja Pyhän Laurin kirkon raunioiden luoteispuolella. Lähdeä ympäröivät rinteet ovat melko jyrkät ja tiheän lehtipuuston peitossa. Lähteestä virtaa pieni mutta vuolas puro Teurojokeen. Lähde on mainittu jo 1600-luvulla ja merkitty 1773 (Lindh) Lukkarin virkatalon karttaan. Myös Ämmänlähteenä (tjäringkälla) tai Vanhankirkonlähteenä tunnettua paikkaa on perimätiedon mukaan pidetty pakanallisena uhrilähteenä.

Suunniteltu kaapelireitti kulkee muinaisjäänösalueen läpi Käikäläntien itäpuolella. Tiedot kohteen aluerajauksesta ja säilyneisyydestä eivät ole ajan tasalla, joten ennen muinaisjäänösalueelle kohdistuvaa kaapelinkaivuuta on suoritettava arkeologinen tarkkuusinventointi/koekaivaus. Kyseisellä tutkimuksella tulisi selvittää kohteen säilyneisyys tien läheisyydessä ennen kaivuutöiden aloittamista. Vaihtoehtoisesti suunnitellun kaapelireitin voi toteuttaa Käikäläntien länsipuolelle, jolloin tarkkuusinventointi/koekaivaus ei ole tarpeellinen. Tien länsipuolelle ehdotettu kaivu on kuitenkin suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 4) **Pyhän Laurin kirkon raunio** (kiinteä muinaisjäänös ja VARK-kohde, muinaisjäänösrekisteri 283500001). Rautakautinen ja keskiaikainen kirkko sekä hautapaikka. Paikka sijaitsee Käikäläntien itäpuolella olevalla metsä- ja niittyalueella. Kohde on valtakunnallisesti merkittävä,

rautakauden loppuun ja keskiajalle sijoittuva hautapaikka sekä kirkko. Kirkonpaikan kaivauksissa on löytynyt hautoja ja viikinki- ja ristiretkiaikaista esineistöä. Osa haudoista on mahdollisesti kuulunut puukirkon ympärillä olleeseen kirkkomaahan. Osa haudoista on 1200-luvun jälkipuoliskolta. Keskiaikainen kirkkokirkko on rakennettu ilmeisesti vuosien 1510–1560 välisenä aikana. Paikalla on harmaakivikirkon noin 1 m korkuiset rauniot. Kirkon pohjakaava on ollut mahdollisesti alun perin kahdeksankulmainen. Kirkko hylättiin ennen 1650-lukua. Muinaisjäännösrajaus on tehty kirkkoa ja kirkkomaata pohjois, itä- ja eteläpuolelta ympäröivään puron uomaan sekä länsipuolelta pohjois- ja etelä-suuntaiseen maantiehen. Kohteen rajausta on ohjeellinen, perustuen kohteen ja sen ympäristön topografiaan sekä maastossa tehtyihin maan pinnalle näkyviin havaintoihin tulkituista rakenteista.

Suunniteltu kaapelireitti kulkee muinaisjäännösalueen läpi Käikäläntien itäpuolella. Tiedot kohteen aluerajauksesta ja säilyneisyydestä eivät ole ajan tasalla, joten ennen alueelle kohdistuvaa kaapelinkaivuutöitä on suoritettava arkeologinen tarkkuusinventointi/koekaivaus. Kyseisellä tutkimuksella tulisi selvittää kohteen säilyneisyys tien läheisyydessä ennen kaivuuta. Vaihtoehtoisesti suunnitellun kaapelireitin voi rakentaa Käikäläntien länsipuolelle, jolloin tarkkuusinventointi/koekaivaus ei ole tarpeellinen. Tien länsipuolelle ehdotettu kaivu on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 5) **Koski B** (muu kulttuuriperintökohde, muinaisjäännösrekisteri 1000040306). Historiallisen ajan kyläpaikka. Varhaisin maininta kylästä on vuoden 1539 maakirjassa, jolloin kylässä oli 6 tilaa. 1560-luvulla tilojen määrä oli noussut yhdellä, mutta vuonna 1571 niitä oli jälleen 6. Vanha kylätontti jakautui Kuninkaan kartaston mukaan kahteen osaan, joista toinen sijaitsi Pyhän Laurin kirkon raunioiden pohjoispuolella ja toinen Linnakallion koillispuolella, joen mutkan molemmiin puoliin. Tontin luoteispuolella on nykyinen kirkko. Tämä alue on melko rakennettua. Muinaisjäännösrekisteriin kylätontin paikat ovat merkitty tunnuksilla Koski (1000024095) ja Koski B. Koska Koski B:n paikannustarkkuus perustuu pääosin kartta-analyysiin, sen rajoja ei ole tarkasti maastossa määritelty ja se on nykyisin melkolailla rakennettua aluetta, on sille merkitty statukseksi muu kulttuuriperintökohde.

Suunniteltu kaapelireitti kulkee muun kulttuuriperintöalueen sisällä. Suunnitelmassa ehdotettu kaivu on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 6) **2. kirkon paikka** (kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisteri 1000026594). Historiallinen kirkkorakenne. Paikka sijaitsee Keskustien pohjoispuolella olevalla peltoaukealla tien välittömässä läheisyydessä. Hämeenkosken viimeistään vuonna 1736 käytöstä poistuneen kirkon ja kirkkomaan paikka sijaitsee kirjallisten lähteiden (Jurva [1942] 1999) sekä informantin tietojen perusteella Hämeenkosken kotiseutumuseota ja Engelin piirtämää jyvämäkasiinia vastapäätä maantien toisella puolella pellolla sekä ilmeisesti osittain maantien alla. Kirkko on rakennettu kirjallisten lähteiden mukaan ennen vuotta 1650 (Jurva [1942] 1999). Informantin mukaan maasta on tullut 1970-luvun alussa ylös ihmisen jäänteitä, liitupiipun varsia ja ehkä hopeinen vanha raha. Lisäksi maakaapelikaivannon yhteydessä vastaan tuli hyväkuntoisia ihmisen pääkalloja vielä parikymmentä vuotta sitten. Kohteen rajausta on suuntaa antava (informantin antamien tietojen sekä kirjallisten lähteiden perusteella).

Suunniteltu kaapelireitti kulkee muinaisjäänösalueen läpi Keskustien pohjoispuolella. Tiedot kohteen aluerajauksesta ja säilyneisyydestä eivät ole ajan tasalla, joten ennen muinaisjäänösalueelle kohdistuvaa kaapelinkaivuuta on suoritettava arkeologinen tarkkuusinventointi/koekaivaus. Kyseisellä tutkimuksella tulisi selvittää kohteen säilyneisyys tien läheisyydessä ennen kaivuuta. Vaihtoehtoisesti suunnitellun kaapelireitin voi rakentaa Keskustien eteläpuolelle, jolloin tarkkuusinventointi/koekaivaus ei ole tarpeellinen. Tien eteläpuolelle ehdotettu kaivu on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

- 7) **Henriksdalin manufaktuuripaja** (kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisteri 1000015815). Henriksdalin manufaktuuripaja on sijainnut Hämeenkoskella Teurojoen etelärannalla. Ruukin perusti seppä Henrik Johan Jufva omistamansa Aakalan tilan maille. Privilegio yhtä nippu- ja kahta naulavasaraa varten myönnettiin lokakuussa 1867. Vasarapaja oli kuitenkin ollut jo toiminnassa vuodesta 1864. 1880-luvun alussa Henriksdalin tuotanto supistui. Vuonna 1884 ruukki myytiin lähellä sijainneen Kosken verkatehtaan omistajalle Antti Korhoselle. Manufaktuuripajan toiminta loppui vuonna 1888. Vuonna 1980 manufaktuuripajasta ja verkatehtaan kutomorakennuksesta on ollut näkyvissä kiviperustuksia. Karttatarkastelun perusteella myöhempi maankäyttö ei ole olennaisesti muuttanut kohdetta ja raudanjalostukseen liittyviä rakenteita on voinut säilyä joen rannalla.

Vuonna 2014 rekisterin koordinaattipisteen paikalta paikannettiin lohkokivinen rakennuksenperustus sekä tästä noin 60 m lounaaseen toinen lohko- ja luonnonkivistä muurattu suurempi, ilmeisesti kaksiosainen rakennuksenperustus, jonka luonne jäi epäselväksi. Manufaktuuripajan tarkka sijainti on tarkistettava 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kartta- ja

asiakirjalähteistä. Rajaukseen on sisällytetty molemman havaitut lohkokivirakenteet, kosken ylittävä ja käytössä oleva patorakennelma sekä osia rannasta molemmin puolin koskea. Johtuen kohdekokonaisuuden laajuuden hankalasta määrittelemisestä käytössä olleiden inventoinnin metodein, muinaisjäännösalueen raja on suuntaa antava. Kaapelikaivuutyöt kyseisellä kohdalla on suoritettava (aukikaivamalla) arkeologin valvonnassa. Valvottava alue on merkitty sinisellä viivalla oheisen karttaliitteen karttaan.

Jos suunnitelmia (kaapelin reitti ja muuntamot yms.) muutetaan, on uusista suunnitelmista pyydettävä alueellisen vastuumuseon lausunto.

Arkeologisen valvonnan ja/tai tarkkuusinventoinnin/koekaivauksen voi tilata haluamaltaan arkeologian toimijalta ja muinaisjäännösalueiden osalta siihen edellytetään muinaismuistolain 295/1963 10§ mukaista tutkimuslupaa. Lista arkeologian alan konsulteista löytyy Museoviraston internetsivuilta (kohta: *Arkeologisten kenttätöiden tilaaminen*). Mikäli valvonnassa ja/tai tarkkuusinventoinnissa/koekaivauksissa tulee vastaan selviä merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä, on otettava yhteyttä alueelliseen vastuumuseoon, joka tekee yhdessä Museoviraston kanssa päätöksen siitä, edellytetäänkö laajempaa arkeologista tutkimusta vai riittääkö kaivuutöiden yhteydessä tehtävä dokumentointi ja arkeologinen tutkimus. Valvonnan ja mahdollisen tarkkuusinventoinnin/koekaivauksen on täytettävä Museoviraston määrittämät laatuvaatimukset niin kenttätöiden, dokumentoinnin kuin raportoinnin osalta. Raportti suoritetusta arkeologisesta valvonnasta on lähetettävä alueelliselle vastuumuseolle arvioitavaksi. Raportti mahdollisista tarkkuusinventoinneista/koekaivauksista on lähetettävä arvioitavaksi sekä Museovirastolle että alueelliselle vastuumuseolle.

Vuoden 2014 (Poutiainen *et al.* 2014. Hämeenkoski, keskustan ja lähiympäristön osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi. Mikroliitti Oy) inventoinnissa esitettyjä aluerajauksia ei ole jostakin syystä aikanaan lisätty muinaisjäännösrekisteriin. Tästä johtuen museo on soveltuvien osien päivittänyt yllä olevien kohteiden paikka- ja rajaustiedot, ja ne eroavat hieman suunnitelman muinaisjäännösrajauksista.

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Suunnittelualue sijoittuu suurimmaksi osaksi maakunnallisesti arvokkaalle rakennetun kulttuuriympäristön alueelle kohdenimellä *Hämeenkosken kirkonkylä* (MARY 2024), jonka sisällä on myös kaksi maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, *Hämeenkosken kirkonkylän Teuronjoen kulttuurimaisema* sekä *Kurjalan kartanon kulttuurimaisema* (MaMa 2024). Alueella sijaitsee erityislailla suojellut *Hämeenkosken kirkko* ja *Hankalan pellavaloukku* sekä valtakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön kohde (RKY 2009) *Kurjalan kartano*. Alueella on lisäksi useita paikallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita kuten Jokela, entinen paloasema Huoltola, Seurala, Viiskulma,

Koskenpankki, Meijerikallio ja Vanha meijeri, kotiseutumuseon lainajvästö ja makasiini, Peltola, Lehtelä ja Päivölä. Suunnittelualueen itäpuolelle, lähelle Valkjärven lounas-pohjoisosaa sijoittuu paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde Asikkalantien taajamakohta. Lausunnon liitteenä olevasta kartasta näkee kohteiden ja alueiden sijoittelun.

Museolle erikseen toimitetussa sähköpostissa (8.4.2025 Niko Turunen/Satu Taivaskallio) on karttaan merkitty yhteensä 35 kappaletta jakokaappeja asennettavaksi suunnittelualueelle. Väritään siniharmaat kaapit ovat kooltaan maltillisia (607 x 260 x 1150mm). Museon näkemyksen mukaan jakokaappia ei tule sijoittaa edellä lueteltujen arvokohteiden välittömään läheisyyteen. Jakokaapit tulee mahdollisuuksien mukaan sijoittaa niin, että niiden ympäristöön jää puustoa tai pensaita. Sijoitusta avoimeen maisematilaan tai lähelle peltoaukeaa tulee välttää.

Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman suojelun näkökulmasta ei ole muuta huomautettavaa hankkeeseen.

Lahten museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

tutkimuspäällikkö Liisa Koskelainen

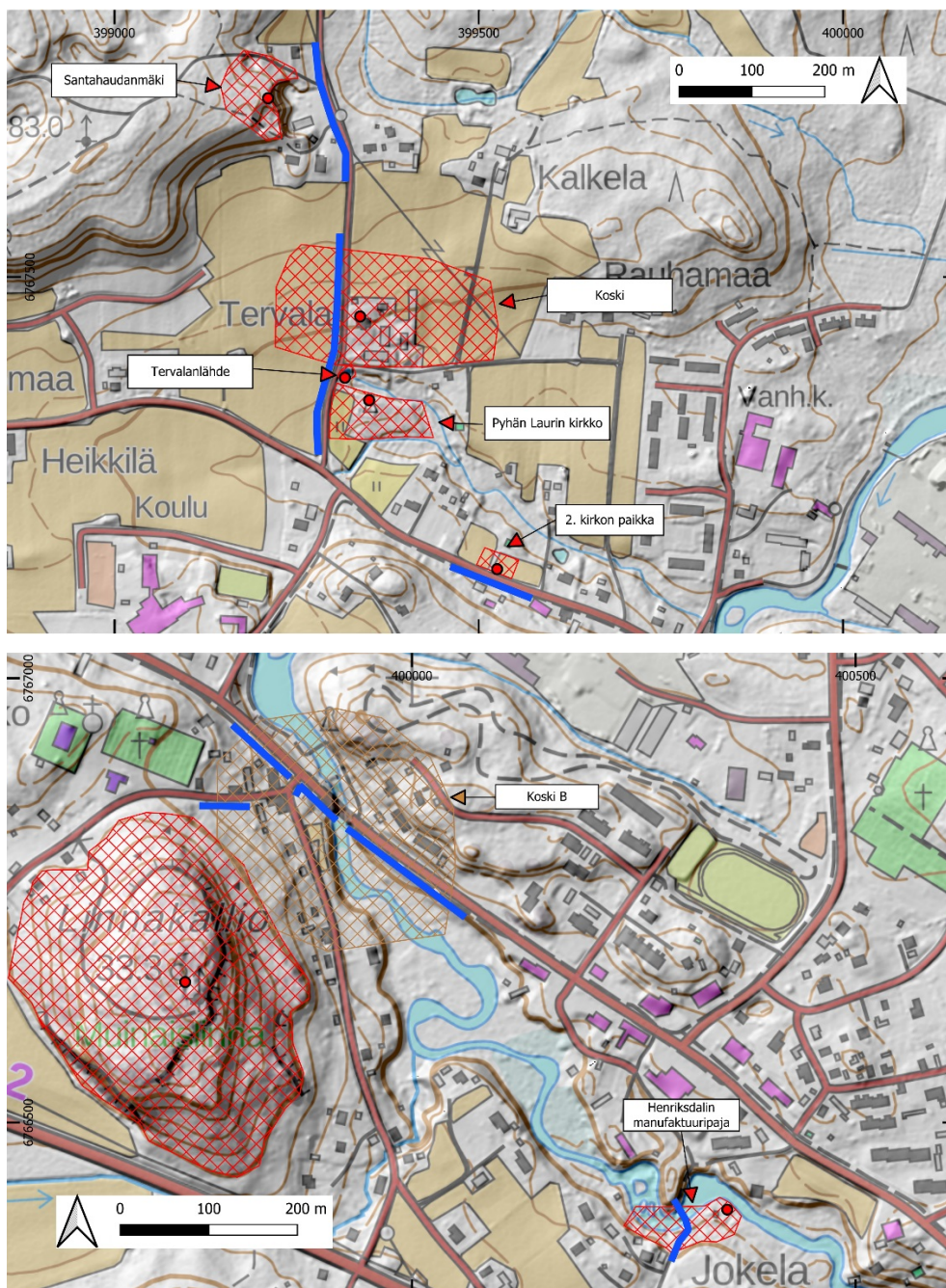
arkeologi Tomi Kuljukkan

rakennustutkija Satu Taivaskallio

Liitteet: Karttaliite1 ja karttaliite 2

Tiedoksi: Museovirasto, Hämeen ELY-keskus

Karttaliite 1

Otteita muinaisjäännösrekisterin kartasta. Sinisellä merkitty arkeologin valvonnassa suoritettavien kaivuutöiden alueet.

Karttaliite 2 Maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaan alueen rajausta viivoituksella sekä arvokohteet punaisella

